

## Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

### Rozsudek ze dne 11. května 2021 ve věci č. 10271/12 – *Kilin proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že odsouzením stěžovatele za sdílení videa a audio nahrávky s xenofobním a rasistickým obsahem na sociální síti pro uzavřený okruh „přátel“ nedošlo k porušení článku 10 Úmluvy. Zároveň vyloučením tisku a veřejnosti z jednání odvolacího soudu bez dostatečného odůvodnění došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

#### I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel v roce 2009 na svém účtu na sociální síti sdílel minutové video zvané *Rusko 88 (Babička)*, vystřižené z mockumentárního (z anglického *mock* = zesměšnit a *documentary* = dokument) filmu *Rusko 88* o neonacitech a skinheadech v Rusku. Smyšlený příběh zobrazuje gang, který natáčí propagační videa na internet. Poté, co vedoucí gangu zjistí, že jeho sestra chodí s mužem z jižního Kavkazu, film skončí tragicky. Na konci v tichu běží seznam lidí zabitých skinheady v Rusku v roce 2008. Stěžovatel sdílel pouze jednu scénu z tohoto filmu vytrženou z kontextu, v níž ruská babička prodávající na ulici zeleninu zaútočí na ázerbájdžánské trhovce poté, co zjistí, že podvádějí kupující. Později stěžovatel na svém účtu zveřejnil i audio nahrávku *Sláva Rusku*, která obsahuje výzvu k vlastenectví, jakož i věty „černou špínu musíme vyhodit z Ruska“ a „společně zvítězíme a vyčistíme Rusko“.

Znalci z oborů psychologie a lingvistiky uvedli, že video vykreslovalo osoby ázerbájdžánského původu v negativním světle a obsahovalo výzvu k násilí směřující k vyvolání sváru mezi Rusy a Ázerbájdžánci (výzva k bití pákami) a zároveň k porušování jejich práv (výzva k jejich vyhození z Moskvy). Zatímco celý film zobrazoval manipulativní nástroje a metody užívané nacionalistickými organizacemi, konkrétní sdílené video vytržené z kontextu získalo jiný význam.

K audio nahrávce znalci shledali, že obsahovala pejorativní označení *černá špína* urážející osoby určité rasy (Asiaty, černochoy, lidi z Kavkazu), které zároveň označovala za nepřátele Ruska, proti nimž je třeba bojovat. Autor materiálů ani stěžovatel k příspěvkům nepřidali žádný komentář.

Vnitrostátní soudy stěžovatele odsoudily k osmnácti měsícům podmíněného odnětí svobody, přičemž přihlédly k povaze činu, stupni nebezpečí pro zapojenou veřejnost, polehčujícím okolnostem, ke skutečnosti, že šlo o první trestní stíhání stěžovatele, k jeho věku a povaze.

#### II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

##### A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatel byl odsouzen za zpřístupnění obsahu třetí strany ostatním skrze svůj účet na sociální síti. Ačkoliv popíral, že by daný účet na sociální síti užíval, Soud konstatoval, že nemá důvod nesouhlasit s vnitrostátními soudy, že stěžovatel účet využíval a materiál sdílel. Soud připomněl, že článek 10 se vztahuje nejen na samotný obsah informací, ale také na prostředky jejich šíření, jejichž omezení zasahuje do svobody projevu (*Ahmed Yildirim proti Turecku*, č. 3111/10, rozsudek ze dne 18. prosince 2012, § 48–54). Soud již dříve uvedl, že stíhání za zveřejnění hypertextového odkazu na pomlouvačný materiál představovalo „zásah“ ve smyslu článku 10 Úmluvy (*Magyar Jeti Zrt proti Maďarsku*, č. 11257/16, § 56, rozsudek ze dne 4. prosince 2018, § 56) a ke stejnému závěru dospěl i v projednávané věci. Zásah přitom představuje porušení článku 10, ledaže je stanoven zákonem, sleduje legitimní cíl(e) dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy a je nezbytný v demokratické společnosti.

Podle Soudu mělo trestní stíhání stěžovatele dostatečný právní základ v trestním zákoníku a nic nenasvědčovalo nesrozumitelnosti nebo nepředvídatelnosti dotčeného ustanovení.

Soud nepřisvědčil vládě, že by legitimním cílem potrestání stěžovatele mohla být národní bezpečnost, územní celistvost nebo veřejná bezpečnost. Uznal ale za legitimní cíl ochranu práv jiných, specificky

důstojnosti lidí neruské národnosti, především Ázerbájdžánců, jelikož diskriminace dle národnostního původu osob je formou rasové diskriminace (*Aksu proti Turecku*, č. 4149/04 a 41029/04, rozsudek velkého senátu ze dne 15. března 2012, § 44, 53–54, 61 a 81). Ta je zvláště zákeřným druhem diskriminace, která vzhledem ke svým nebezpečným důsledkům od úřadů vyžaduje ostražitost a jasnou reakci. Negativní stereotypizace určité národnostní skupiny může mít při dosažení určitého stupně dopad na její identitu, jakož i na sebevědomí a vnímání vlastní hodnoty jejích členů (tamtéž, § 58). Podle Soudu přitom podněcování k neshodám mezi různými národnostmi může skrze výzvy k násilí poškodit všechny zúčastněné skupiny i další skupiny obyvatel.

K nezbytnosti zásahu Soud připomněl, že svoboda projevu zahrnuje i projevy, které urážejí nebo šokují. Zásah do tohoto práva musí být přesvědčivě odůvodněn (*Satakunnan Markkinapörssi Oy a Satamedia Oy proti Finsku*, č. 931/13, rozsudek velkého senátu ze dne 27. června 2017, § 124). Státy mají určitý prostor pro uvážení, Soud ale případ přezkoumává jako celek a hodnotí, zda vnitrostátní orgány uvedly „relevantní a dostatečné“ důvody k ospravedlnění zásahu, včetně toho, zda přijatelně posoudily skutkové okolnosti (*Bédat proti Švýcarsku*, č. 56925/08, rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2016, § 48).

Podle rozhodnutí vnitrostátních soudů stěžovatel sdílením materiálů veřejně vyzýval: (i) k etnickým svárům skrze násilí na příslušnících neruských etnických skupin v Rusku, zejména ázerbájdžánského původu; a (ii) k porušování jejich práv a svobod z důvodu jejich etnického původu, též skrze násilí vůči nim. Pro posouzení zásahu do svobody projevu v takových případech mají být vedle obecných zásad formulovaných Soudem dle článku 10 Úmluvy (*Perinçek proti Švýcarsku*, č. 27510/08, rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015, § 196–197) vzaty v potaz různé faktory, mezi něž patří: sociální a politické pozadí výroků; zda mohou být výroky v bezprostředním nebo širším kontextu vyloženy jako přímá či nepřímá výzva k násilí nebo jako ospravedlnění násilí, nenávisti nebo nesnášenlivosti; způsob, jakým byly výroky učiněny a jejich přímá či nepřímá způsobilost vést ke škodlivým následkům (tamtéž, § 205–207). Posouzení závisí spíše na souhrě těchto prvků než na kterémkoli z nich izolovaně (tamtéž, § 208), což platí i tam, kde je třeba dosáhnout rovnováhy mezi svobodou projevu a právy ostatních (tamtéž, § 228 a 274–80).

Soud ve své judikatuře vzal do úvahy záměr a účel sledovaný stěžovatelem (*Jersild proti Dánsku*, č. 15890/89, rozsudek velkého senátu ze dne 23. září 1994, § 32–33 a 36), zejména zda autor kontroverzních prohlášení jednal bez „rasistického motivu“ nebo úmyslu podněcovat nenávist nebo násilí, zvláště pokud bylo účelem prohlášení odsouzení nebo odhalení rasistických či netolerantních názorů. Úmysl podněcovat k nenávisti lze stanovit tehdy, kdy osoba jednoznačně nenávistným projevem vyzývá ostatní, aby spáchali příslušné činy, nebo kdy to lze odvodit ze síly použitého jazyka a dalších relevantních okolností, jako je předchozí chování mluvčího. Existenci záměru však nemusí být snadné prokázat, zvláště tam, kde se poznámky zdánlivě týkají domnělých skutečností nebo se používá kódovaný jazyk.

Shledání viny u stěžovatele vnitrostátní soudy založily na dvou úvahách: a) zjištění, že sdílený obsah třetí strany obsahoval výzvy k násilí zaměřené na vyvolávání etnických neshod a na porušování práv a svobod neruských etnických skupin kvůli jejich etnickému původu; a b) řadě indicií týkajících se postoje stěžovatele k tomuto obsahu, jelikož stěžovatel se rozhodl během trestního řízení nevypovídat.

Soud musel posoudit, zda tento druh projevu požívá zvýšené či snížené ochrany podle článku 10 Úmluvy. Obecně projevy ve věcech veřejného zájmu zasluhují silnější ochranu, zatímco projevy propagující nebo ospravedlňující násilí, nenávist, xenofobii nebo jinou formu nesnášenlivosti obvykle ochrany nepožívají (*Perinçek proti Švýcarsku*, § 230). Důležitý je také dosah, a tedy i potenciální dopad projevů šířených online, jelikož výzvy k násilí mohou být šířeny více než kdy dříve během sekund a zůstat trvale online (*Delfi AS proti Estonsku*, č. 64569/09, rozsudek velkého senátu ze dne 16. června 2015, § 110 a 133). Pro posouzení potenciálního dopadu takového výroku může být relevantní určit jeho dosah k veřejnosti (*Savva Terentyev proti Rusku*, č. 10692/09, rozsudek ze dne 28. srpna 2018, § 79). Sdílení obsahu třetích stran prostřednictvím sociálních médií je přitom častou formou interakce, která

nemusí vždy sledovat konkrétní komunikační cíl, zejména pokud daná osoba nepřidá ke sdílenému obsahu vlastní komentář ani jinak nevyjádří svůj postoj k němu. Dle Soudu nelze vyloučit, že takové jednání může přispět k informované občanské společnosti.

Vnitrostátní soudy prokázaly stěžovatelův zájem o nacionalistické myšlenky, což stěžovatel nezpochybnil. Potvrdily to také výpovědi svědků a telefonický rozhovor stěžovatele s třetí osobou. Podle znaleckého posudku bylo jeho záměrem vyzvat k násilí směřujícímu k etnickým neshodám a k porušování práv a svobod neruských občanů. Nadto po publikování videa následovalo sdílení audio nahrávky s obdobnou formou a obsahem.

Soud připomněl, že satira je dovolenou formou uměleckého projevu. Stěžovatelovým záměrem při sdílení obsahu však nebylo vlastní umělecké vyjádření nebo satirický společenský komentář. Krátký výňatek z celého filmu naopak ztratil svůj celkový kontext a mohl být vnímán (obdobně jako sdílená audio nahrávka) jako snaha o vyvolávání etnických neshod skrze výzvy k násilí na lidech ázerbájdžánského původu a jako výzva k porušování jejich práv násilnými činy.

Vzhledem k výše uvedenému, k rasistické povaze materiálů a absenci jakéhokoli komentáře Soud pochyboval, že by výkon stěžovatelova práva na šíření informací měl jakoukoliv přidanou společenskou hodnotu. Vnitrostátní soudy nadto přesvědčivě určily stěžovatelův trestní úmysl (srov. *M'Bala M'Bala proti Francii*, č. 25239/13, rozhodnutí o nepřijatelnosti ze dne 20. října 2015, § 37–39) a prokázaly, že napadený materiál vyvolává etnické neshody, i jasný záměr stěžovatele vyvolat činy nenávisti nebo nesnášenlivosti.

Stěžovatel nebyl populárním uživatelem sociální sítě a obsah sdílel pouze pro své „přátele“ na síti, kterých bylo přibližně padesát. Soud přesto nemohl vyloučit, že sdílení takového obsahu v rámci (i relativně malé) online skupiny podobně smýšlejících osob může mít za následek posílení a radikalizaci jejich myšlenek, které nebyly vystaveny žádné kritické diskusi nebo odlišným názorům.

Ačkoliv podle Soudu nic nenasvědčovalo tomu, že by materiál byl zveřejněn na citlivém společenském či politickém pozadí, že by v rozhodné době byla bezpečnostní situace v Rusku napjatá, že by došlo k mezietnickým nepokojům nebo že by konkrétní etnické skupiny čelily fyzickým útokům, nepovažoval tyto prvky za rozhodující. Podle Soudu stačilo odůvodnění vnitrostátních soudů založené na trestním úmyslu stěžovatele, které šlo v projednávané věci považovat za dostatečné k ospravedlnění jeho stíhání za trestný čin výzvy k etnickým neshodám skrze násilí. Uložený podmíněný trest v délce osmnácti měsíců s dalšími požadavky byl dle Soudu přiměřený okolnostem případu (srov. *Pastörs proti Německu*, č. 55225/14, rozsudek ze dne 3. října 2019, § 48). Proto Soud neshledal porušení článku 10 Úmluvy.

#### B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že ústní jednání v odvolacím řízení bylo neveřejné.

Soud připomněl, že veřejnost řízení přispívá k naplňování spravedlivého procesu dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, tedy záruky, která patří mezi základní zásady demokratické společnosti ve smyslu Úmluvy (*Martinie proti Francii*, č. 58675/00, rozsudek velkého senátu ze dne 12. dubna 2006, § 39). Vyloučení veřejnosti a tisku je v souladu s tímto článkem, je-li činěno v „zájmu morálky, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, v zájmu mladistvých nebo ochrany soukromého života stran, nebo v rozsahu nezbytně nutném dle soudů za zvláštních okolností, kde by veřejnost řízení převážila nad zájmem spravedlnosti“. Neveřejné jednání v posledním uvedeném případě musí být „naprosto nezbytné“ a ve všech případech musí být „jednoznačně vyžadováno“ okolnostmi případu (*Olujić proti Chorvatsku*, č. 22330/05, rozsudek ze dne 5. února 2009, § 71).

Soud nebyl přesvědčen, že jednání za zavřenými dveřmi bylo zcela nezbytné pouze z toho důvodu, že druh trestného činu spáchaný stěžovatelem spadl do části trestního řádu s trestnými činy proti základům ústavního režimu a národní bezpečnosti. Tato skutečnost nepostačovala k závěru, že by byla ohrožena bezpečnost blíže neurčených osob, které by se účastnily nebo chystaly účastnit jednání před odvolacím soudem. Navíc, zatímco toto jednání neotevíralo žádné nové skutkové okolnosti nebo

právní aspekty, tyto se projednávaly při veřejném jednání u soudu prvního stupně bez jakýchkoliv bezpečnostních obav. Soud taktéž nepřistoupil na argument, že toto veřejné jednání bylo dostačující, jelikož odvolací soud zrušil rozsudek soudu prvního stupně a vydal nový, odsuzující rozsudek. Vyloučení tisku a veřejnosti z odvolacího jednání tedy nebylo důvodné.

Soud dříve uznal, že úplný přezkum vnitrostátním soudem vyšší instance v souladu s požadavky článku 6 Úmluvy může ve svém důsledku napravit procesní nedostatky, k nimž došlo před soudy nižších instancí (*Idalov proti Rusku*, č. 5826/03, rozsudek velkého senátu ze dne 22. května 2012, § 180). Podobný přístup lze uplatnit i pro právo na veřejné slyšení z důvodu vyloučení tisku a veřejnosti ze soudního jednání (*Izmestyev proti Rusku*, č. 74141/10, rozsudek ze dne 27. srpna 2019, § 94). K tomu ale v projednávané věci nedošlo. Soud proto shledal porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.